

Advies

**Algemene Raad
16 oktober 2017**

Advies over transitieprioriteiten in het kader van ‘Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen’

Op 21 juni ontving de SARC een adviesvraag van de heer Jo Vandeuren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. De SARC werd verzocht een advies te formuleren bij de startnota Transitieprioriteit ‘Zorg en samenleven in 2050’, waarmee een aanzet wordt gegeven voor de uitwerking van één van de transitieprioriteiten binnen de Visie 2050. De Algemene Raad bracht zijn advies uit op 12 september 2017.

De Algemene Raad besliste om eveneens de zes andere transitieprioriteiten en hun respectieve startnota’s onder de loep te nemen en een advies op eigen initiatief te formuleren over deze thema’s vanuit het perspectief van de CJSM-sectoren.

Het voorliggende document bundelt het gevraagd advies bij de startnota Transitieprioriteit ‘Zorg en Samenleven in 2050’ (p. 10 e.v.) en het advies op eigen initiatief bij de zes andere transitieprioriteiten.

Situering

In uitvoering van het Regeerakkoord heeft de Vlaamse Regering een langetermijnstrategie voor Vlaanderen opgesteld. Verschillende beleidsdomeinen binnen de Vlaamse administratie werkten hiervoor samen, met als resultaat de nota ‘Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen’. De Vlaamse Regering keurde deze visienota principieel goed op 18 september 2015. Met deze nota formuleerde de Vlaamse Regering haar ambitie om van Vlaanderen tegen 2050 een regio te maken:

- die sociaal, open, veerkrachtig en internationaal is,
- die welvaart en welzijn creëert op een innovatieve en duurzame manier,
- waarin iedereen meetelt.

Om de doelstellingen van Visie 2050 te laten slagen, werkt de Vlaamse Regering aan zeven transitieprioriteiten die de noodzakelijke veranderingen sneller moeten helpen realiseren. Deze worden uitgewerkt in de vorm van evenveel startnota's. Het gaat meer bepaald om:

- De sprong maken naar industrie 4.0
- Vlaanderen Circulair
- Levenslang leren en de dynamische levensloopbaan
- Slim wonen en leven
- Zorg en samenleven in 2050
- Vlot en veilig mobiliteitssysteem
- Energietransitie

In samenwerking met een brede waaier aan partners wil de Vlaamse Regering de komende jaren werk maken van structurele veranderingen binnen deze zeven thema's. De startnota's geven hiertoe voor elk van de respectieve thema's de eerste aanzet.

Advies

1. Generieke elementen

1.1. De betekenis van de CJSM-thema's voor de Visie 2050

Zoals ook in het verleden reeds werd vastgesteld, blijkt de integratie van thema's als Cultuur, Jeugd, Sport en Media niet altijd vanzelfsprekend bij de opmaak van grote transversale beleidsstrategieën (bv. Vlaanderen in Actie, Europa 2020, Sustainable Development Goals 2030 e.a.). Ook in het kader van Visie 2050 was de aandacht en de ruimte voor de CJSM-thema's niet van meet af aan een verworvenheid. Nochtans zijn deze thema's onontbeerlijk bij het uittekenen van een coherente visie op de samenleving van morgen.

Kenmerkend voor de CJSM-sectoren is hun dubbele waarde voor de samenleving, een intrinsiek maatschappelijke enerzijds én een instrumentele anderzijds.

Zo zijn de kunsten en het erfgoed, het sociaal-cultureel en het jeugdwerk, de media en de sport essentiële betekenisdragers en -brengers in onze maatschappij. Louter omwille van deze intrinsieke waarde vormen zij onmisbare schakels in de constructie van een toekomstvisie. Zij zijn zingeverers die individuen evenals ganse gemeenschappen inspireren, motiveren en zuurstof geven.

Daarnaast kan echter onmogelijk voorbijgegaan worden aan de meerwaarde die de CJSM-sectoren betekenen voor talloze andere domeinen, zoals op het vlak van vorming en opleiding, tewerkstelling, innovatie, ondernemerschap, sociale cohesie en maatschappelijke integratie, lichamelijke en geestelijke gezondheid, enz.

Het is evident en essentieel om een goed evenwicht tussen de intrinsieke en de instrumentele benadering te bewaren. Vanuit deze premisse reiken de CJSM-sectoren een constructieve uitgestoken hand naar andere domeinen.

De SARC onderlijnt de dubbele -intrinsieke én instrumentele- waarde van de CJSM-sectoren die aldus talloze aanknopingspunten bieden voor de transversale toekomststrategie. De Raad acht het evident dat de meerwaarde van de CJSM-sectoren wordt erkend en benut, zowel binnen de respectieve transitieprioriteiten als vanuit transversaal perspectief.

1.2. Draagvlak creëren en aanzet tot gedragsverandering

Het waarden- en normenkader van cultuur, jeugd, sport en media heeft al genoegzaam bewezen een essentiële schakel te vormen om nieuwe waardenoriëntaties te introduceren in de samenleving. Als fysieke én virtuele ontmoetingsruimte stimuleren deze sectoren de publieke dialoog en dragen zij rechtstreeks bij tot het verbinden van verschillende domeinen en/of diverse groepen in de samenleving.

In hun hoedanigheid van dragers van waarden en betekenis kunnen zij het draagvlak versterken voor en bijdragen tot de verankering van nieuwe inzichten en praktijken op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, loopbaanplanning, mobiliteit, consumptie en vele andere thema's.

Binnen een context van continue en fundamentele verandering spelen zij bovendien een belangrijke emancipatorische rol door vanuit hun vormende, omkaderende en verenigende kracht aan individuen handvaten te bieden om om te gaan met de uitdagingen en onzekerheden die inherent zijn aan een diverse en individualiserende samenleving.

De SARC beveelt aan om op duurzame en doordachte wijze gebruik te maken van het mobiliserend potentieel van de CJSM-sectoren. Zij bieden bijzondere hefboomen om mensen te informeren, te betrekken bij veranderingsprocessen en tot participatie aan nieuwe gedragsnormen te stimuleren.

1.3. Ruimte voor innovatie en experiment

De rijkdom en diversiteit van het cultureel veld, van het sociaal-cultureel en het jeugdwerk, van het medialandschap en van de sportsector zijn het resultaat van de vindingrijkheid, de zin voor initiatief en de 'goesting' van talloze individuen en groepen. Zij verenigen zich, exploreren nieuwe inhoud en werkvormen en jagen ambities en dromen na. De kracht van deze 'bottom up'-beweging is bijzonder kenmerkend voor de CJSM-sectoren. Innovatie en ondernemerschap, in een veel bredere dan de louter economische betekenis, maken deel uit van hun DNA.

Gezien de breed en divers vertakte praktijk van sociaal en collectief leren die deze sectoren kenmerkt, gelden ze bij uitstek als leer- en ervaringsruimtes. Hun inherente streven naar ontplooiing en vernieuwing vertaalt zich in een grote openheid voor innovatie en experiment, op het vlak van de eigen praktijk, maar even vaak in verbinding met andere thema's en domeinen.

Door de kracht van de creativiteit en de verbeelding die hen eigen is en door de verbinding met publiek en met andere sectoren, zijn zij een motor voor het realiseren van de transitie naar de samenleving van morgen. Zij dragen bij aan een paradigmashift door aandacht en verwondering te genereren voor een positief toekomstperspectief.

De SARC wijst op het potentieel van de CJSM-sectoren als ruimte voor innovatie en experiment. Dankzij de inherente zin voor verbeelding en creativiteit kunnen deze sectoren (mede)aanjagers zijn van nieuwe praktijken en modellen in de samenleving.

1.4. Governance en methodologie

De ontwikkeling van een omvangrijke en transversale beleidsoefening als 'Visie 2050' vereist een goede regie. Doorheen de respectieve startnota's wordt de governance structuur, die een aantal gemeenschappelijke lijnen voor alle transitieprioriteiten uitzet, toegelicht.

De SARC apprecieert de nadruk die algemeen wordt gelegd op het belang van een dialoog met interne en externe stakeholders. De organisatie van dergelijke participatie- en inspraaktrajecten vergt heel wat tijd en middelen, maar is tegelijk een belangrijke voorwaarde om tot een breed gedragen en doorvoede visie en implementatievoorstellen te komen. Bovendien is de governance structuur van het Visie 2050-traject opgezet vanuit de betrachting om maximaal verbanden en synergie te creëren.

De Raad wenst het belang van externe en vernieuwende inzichten te bepleiten en adviseert om, naast burgers, middenveldorganisaties, (inter)sectorale spelers en andere evidente belanghebbenden, ook 'buitenstaanders' te betrekken.

In deze fase van het traject moet vastgesteld worden dat de verbindingen tussen de verschillende transitieprioriteiten nog onvoldoende zijn uitgewerkt. Een inhaalbeweging op dit vlak is noodzakelijk.

Tevens wijst de Raad op de noodzaak om, voor alle transitieprioriteiten afzonderlijk zowel als voor het geheel, de vinger aan de pols te houden van andere visiedocumenten, beleidsplannen en -processen, en dit op de verschillende beleidsniveaus, van (boven)lokaal tot internationaal. Het zou ronduit inefficiënt zijn een langetermijnstrategie te definiëren wars van bestaande of in ontwikkeling zijnde trajecten, maar het gebeurt helaas al te vaak.

De SARC verwelkomt de intentie om een divers gremium van belanghebbenden te betrekken en daarbij verder te kijken dan de traditionele gesprekspartners. De Raad vraagt meer aandacht voor een goede afstemming tussen de transitieprioriteiten en bepleit tevens de koppeling met andere beleidstrajecten en visiedocumenten .

2. Specifieke elementen per transitieprioriteit

2.1 De sprong maken naar industrie 4.0

'Industrie 4.0' is een verzamelnaam voor nieuwe technologieën en concepten binnen de kennis-en maakeconomie. Het verwijst in het bijzonder naar de doorgedreven digitalisering van de industrie die zich volop voltrekt. De startnota beoogt de verankering en versterking van een industriële activiteit die economisch toegevoegde waarde brengt, een goede arbeidsomgeving garandeert en duurzaam is.

Het accent komt daarbij herhaaldelijk op de kennisgedreven economie te liggen en het belang van het versterken van de kennisbasis als bouwsteen voor de industrie van morgen. Eén van de grootste uitdagingen in dit opzicht is het kunnen inzetten van medewerkers met de juiste competenties en attitudes. In deze uitdaging ligt een belangrijke koppeling met de CJSM-thema's.

Hoewel de vraag naar kennis in de eerste plaats door technologische aanjagers lijkt te worden ingegeven, gaat het ook om de inzet van competenties inzake strategieontwikkeling, samenwerkingsmodellen en arbeidsorganisatie, die stuk voor stuk onontbeerlijk zijn om de juiste omgevingsvoorwaarden te creëren voor de transitie naar Industrie 4.0.

De CJSM-sectoren spelen een evidente rol in diverse contexten van informeel en non-formeel leren, levenslang én levensbreed. Daarbij kan het gaan om het aanscherpen van de mediawijsheid en digitale geletterdheid, maar evenzeer om het verwerven van meer generieke vaardigheden inzake interpersoonlijke relaties en groepsdynamiek, die veel individuen verwerven in de context van het verenigingsleven, het jeugdwerk of de sportbeleving.

De Raad wijst er tevens op dat de CJSM-sectoren zelf ook fungeren als experimenteer- en toepassingsruimte voor de implementatie van nieuwe technologieën. De media in al haar diverse vormen en gedaanten is daar een evidente illustratie van. Maar ook de beleving van cultuur en sport (in hun meest brede betekenis) evolueert onophoudelijk door de digitalisering en die trend zal zich enkel verder doorzetten.

De SARC adviseert de CJSM-sectoren actief te betrekken vermits zij individuen vormen en verrijken en zo bijdragen tot het creëren van kennisprofielen met gevarieerde competenties en vaardigheden. Daarnaast zijn de sectoren zelf ook spelers in de transitie als toepassingsruimte voor technologische innovatie en kennisgedreven applicaties.

2.2 Vlaanderen Circulair

In een circulaire economie streeft men naar een maximale herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en naar een minimale waardevernietiging. De circulaire economie wil ook bijdragen aan de versterking van het sociaal en economisch weefsel, door onder meer lokale productie op maat, deelinitiatieven en ruimtelijke verwevenheid van werken, wonen en ontspanning.

De startnota ziet belangrijke hefboomen voor de verwezenlijking van de transitie in, onder andere, de ontwikkeling van transversale partnerschappen, het voorzien van ruimte voor experiment, het initiëren van leer- en demonstratietrajecten, het verbinden met bestaande innovatie- en ondernemerschapsprojecten en de maatschappelijke verankering van de circulaire economie.

Voor elk van de hierboven aangehaalde hefboomen kunnen de CJSM-sectoren een concrete rol spelen door de ervaring en praktijken die ze zelf verzamelden en toepassen op deze terreinen. Vanuit hun intrinsiek creatieve karakter kunnen zij bovendien een bijdrage leveren tot het bedenken, uitproberen en verfijnen van nieuwe producten, van recycling-, remanufacture- of herstelprocessen en van innovatieve businessmodellen. Naast het creëren van maatschappelijk draagvlak faciliteren zij dus ook de concrete maatschappelijke integratie en toepassing van het nieuwe economische model.

Hergebruik en herstelling zijn nu reeds goed ingeburgerde concepten binnen de CJSM-sectoren, zowel binnen bv. het verenigingsleven als bij creatie en productie. De principes van de circulaire economie zullen er bijgevolg een voedingsbodem treffen voor verankering en versterking. Bovendien reikt de filosofie ook verder dan louter materiële toepassingen zoals bv. bij het concept van de creative commons.

De SARC wijst op de openheid en de dispositie van de CJSM-sectoren om de concepten van de circulaire economie, die ze al grotendeels heeft geïntegreerd, verder te verankeren. Tevens kunnen zij een rol als vector van vernieuwing spelen ten aanzien van andere sectoren.

2.3 Levenslang leren en de dynamische levensloopbaan

De toekomstvisie op leren en werken onderstreept de impact van technologie op jobs, de wijzigende benadering van de levensloopbaan en de evolutie naar een meer gediversifieerd concept van 'leren'. Deze omwentelingen hebben een belangrijke impact op de manier waarop leren en werken in de toekomst invulling zullen krijgen, maar vooral ook op de interactie tussen beiden.

De technologische ontwikkelingen zullen ervoor zorgen dat bijna alle jobs van inhoud veranderen en dat de houdbaarheidsdatum van vaardigheden gevoelig zal inkorten. Daarom is er nood aan een grote responsiviteit in wat mensen leren, hoe ze leren en hoe ze leren en werken combineren doorheen hun hele levensloopbaan. Dit betekent eveneens dat de indeling van loopbanen gheredefinieerd wordt en als gevolg daarvan ook de verhouding tussen de professionele en de private sfeer.

Het belang van de CJSM-sectoren in het kader van informeel leren is genoegzaam bekend. Kinderen en (jong)volwassenen ontwikkelen vaardigheden door deelname aan extra-curriculaire activiteiten en

activiteiten los van de formele onderwijscontext (bv. jeugdwerk, verenigingsleven, studentenjobs enz.). In de toekomst zal het samenspel van formele en informele leercontexten aan belang winnen waarbij er ook aandacht zal gaan naar de afstemming en integratie tussen beiden (onder andere in het kader van de erkenning van EVC's¹). Er dient evenwel over gewaakt te worden dat dit niet ten koste gaat van de eigenheid en de intrinsieke waarde van de context en de activiteiten waarbinnen het informeel leren zich voltrekt.

Daarnaast hebben de CJSM-sectoren een rol te spelen in het stimuleren en integreren van creatief denken en werken binnen leer- en werkomgevingen. Het gaat zowel om digitale geletterdheid, technische competenties en inhoudelijke kennis, als om meer 'mensgerelateerde' vaardigheden die bv. de interpersoonlijke relaties en de groepsdynamiek op de werkvloer ten goede komen. Zo gaan ook steeds meer stemmen op om 'Arts & Design' toe te voegen aan de set van STEM-competences² en zo 'STEAM' te promoten als essentiële vaardigheden.

Ten slotte komen de CJSM-sectoren ook in beeld wanneer het gaat om de indeling van de levensloopbaan en de verhouding tussen de professionele en de private sfeer. In de toekomst zullen leren en werken, zowel in de tijd, in de ruimte als op inhoudelijk vlak, anders ingrijpen op het persoonlijke leven en de vrije tijd. Werknemers zullen werk en vrije tijd op andere plekken en tijdstippen beleven en combineren. Activiteiten binnen de vrije tijd kunnen ontegensprekelijk een meerwaarde betekenen voor de invulling van de loopbaan, maar moeten ook omwille van hun intrinsieke meerwaarde de nodige ruimte en tijd blijven krijgen.

De SARC ziet een groot potentieel in een nauwe betrokkenheid van het beleidsdomein CJSM en de CJSM-sectoren bij de invulling en uitwerking van de toekomstvisie op leren en werken, onder meer op het vlak van informeel leren, de integratie van creatieve ideeën en praktijken en de balans tussen werken en leren enerzijds en vrije tijd anderzijds. De Raad vraagt uitdrukkelijk om een sterke verbinding van de CJSM-thema's met deze transitieprioriteit.

2.4 Slim wonen en leven

Deze transitie stelt het toekomstbeeld voorop van een 'duurzame buurt waar iedereen kan en wil wonen en leven'. De buurt fungeert als kapstok waaraan de interactie tussen de bewoner, zijn huisvesting en zijn (woon- en leef-)omgeving wordt opgehangen. In de duurzame buurt wordt ingezet op leefbaarheid en op ecologische, sociale en economische omkadering. Er wordt gestreefd naar een inclusieve leefomgeving waarin iedereen meetelt en een antwoord wordt geboden op de zorg- en ontplooiingsnoden van alle bewoners. Dit vereist een gevarieerd palet aan woonomgevingen met een slimme inzet van voorzieningen, infrastructuur en technologie.

Hoewel de visie en het toekomstbeeld het belang van de interactie tussen de burger, zijn woning en de (leef-)omgeving benadrukt, stelt de Raad vast dat in de uitwerking van de startnota de centrale positie van 'de mens' niet consequent wordt aangehouden. De bewoner komt op deze manier (op enkele plaatsen zelfs letterlijk) tussen haakjes te staan.

De SARC vindt het evident dat de mens centraal staat in de ontwikkeling van de toekomstige leefomgeving en dat er ook voldoende aandacht gaat naar voorzieningen, materiële én immateriële, die een meerwaarde bieden, zoals cultuur- en sportbeleving, toegang tot media en participatie aan

¹ Elders Verworven Competenties

² Science, Technology, Engineering, Mathematics

sociaal-cultureel werk. De SARC verwijst in dit verband ook naar zijn advies bij het witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen³.

De CJSM-sectoren hebben een verbindende kracht en een maatschappelijke functie in het tot stand komen van een inclusieve samenleving. Die verbindende kracht vertaalt zich ook in de leefbaarheid van buurten, dorpen en steden. Een toekomstvisie op wonen en leven moet dan ook meer aandacht schenken aan het belang van sociale of sociaal-culturele innovaties die nodig zijn om de doelstelling van een duurzame buurt waar iedereen kan en wil wonen te realiseren. Infrastructuur en technologie vormen een belangrijke schakel, maar volstaan op zich niet om het hoofd te bieden aan uitdagingen en vraagstukken zoals (super)diversiteit, vergrijzing en vergroening.

De SARC vraagt dat de mens centraal staat in de uittekening van de transitieprioriteit 'Slim wonen en leven'. De Raad adviseert om het beleidsdomein CJSM en de CJSM-sectoren te betrekken in de uitwerking van de werven die de transitienota identificeert als hefboomen om de leefbaarheid van buurten te garanderen.

2.5 Vlot en veilig mobiliteitssysteem

De transitieprioriteit 'Werken aan een vlot en veilig mobiliteitssysteem' beoogt een duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteits- en logistiek systeem dat de samenleving zowel op maatschappelijk als economisch vlak ondersteunt en faciliteert. Om dat doel te bereiken dient er ingezet te worden op slimme, robuuste, veilige en milieuvriendelijke vervoersnetwerken en een multimodaal geïntegreerd vervoerssysteem.

Naast de essentiële logistieke en infrastructurele aspecten onderlijnt de nota ook de nood aan gedragsverandering, innovatie en transversale samenwerkingsverbanden. Globaal zal de mobiliteit van de toekomst zich steeds meer onder de vorm gepersonaliseerde mobiliteitsoplossingen aandienen.

De CJSM-sectoren genereren zelf een nood aan mobiliteit. Zij vormen in dit opzicht één van de belangrijkste drijvers voor private verplaatsingen, naast het woon-werk- en het woon-school-verkeer. In het kader van een slimme mobiliteit dient men dus rekening te houden met de ontsluiting van locaties waar individuen en groepen hun vrije tijd doorbrengen. Een aanzienlijk deel van deze verplaatsingen situeren zich op minder drukke tijdstippen, zoals 's avonds of tijdens het weekend, wanneer het aanbod van bv. openbaar vervoer niet steeds toereikend is.

In dit verband zijn er eveneens bruggen te slaan met de transitieprioriteit 'Slim wonen en leven' opdat er bij de ruimtelijke planning rekening wordt gehouden met de bereikbaarheid en toegankelijkheid van alle types voorzieningen. Ook met de energietransitie zijn er verbanden te leggen inzake de promotie van duurzame vervoersmodi, waarbij de 'mobiliteitsdrijvers' een niet te onderschatten sensibiliserende en stimulerende rol kunnen spelen door bv. het aanbieden van combitickets, fietsstallingen enz.

Naast verplaatsingen in functie van recreatieve activiteiten kunnen die laatste ook zelf deel uitmaken van de mobiliteit, zoals fietsen, wandelen of pleziervaart. Er dient dus ook aandacht uit te gaan naar infrastructuur die het functionele overstijgt, door bv. (her)gebruik van alternatieve wegen, de aanleg en het onderhoud van recreatieve fiets- en wandelpaden, aanlegsteigers voor de pleziervaart enz.

³ <https://cjsm.be/sarc/AR/adviezen/20170213-advies-witboek-BRV.pdf>

De SARC adviseert om in de toekomstvisie voor een vlotte en veilige mobiliteit het belang van de CJSM-sectoren te expliciteren als drijvers van mobiliteit, zowel vanuit functioneel als recreatief oogpunt. Er zijn belangrijke verbanden te maken met ruimtegebruik, infrastructuur en duurzame energie-inzet.

2.6 Energietransitie

De startnota 'Zorgen voor een energietransitie' streeft naar een maximale inzet van hernieuwbare energiebronnen en koolstofarme technologieën. In 2050 moet Vlaanderen beschikken over een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem.

Om de energietransitie ook in de praktijk vorm te geven wordt in de startnota terecht gewezen op de nood aan een maatschappelijk draagvlak dat tot stand moet komen door het bevorderen van de rechtstreekse betrokkenheid van burgers. Als meest 'burgernabije' bestuursniveau wordt aan steden en gemeenten een cruciale rol toebedeeld. Enerzijds om de concrete projecten te dragen die burgers sensibiliseren, mobiliseren en een houvast bieden, anderzijds om zelf ook het goede voorbeeld te geven.

De CJSM-sectoren kunnen een waardevolle partner zijn bij het creëren van het voornoemde maatschappelijke draagvlak. Door hun verankering in het lokale weefsel, door hun verenigende rol in de samenleving, door de kracht van creativiteit en verbeelding en door het potentieel van de verbinding met andere sectoren zijn zij een motor voor het realiseren van de transitie naar een duurzame samenleving.

Bovendien bestaat er vanuit het maatschappelijk engagement binnen de CJSM-sectoren reeds een bijzondere aandacht voor duurzaamheid. In dit verband kan gewezen worden op het transitienetwerk Pulse dat, naast cultuur, ook jeugd en media toegevoegd zag aan zijn werkveld. Dit voorbeeld zou andere sectoren kunnen inspireren en bv. via een transversaal lerend netwerk gedeeld worden.

De SARC wijst op het mobiliserend potentieel van de CJSM-sectoren, dat naast de eigen initiatieven en inspanningen, ook een rol kan spelen bij het informeren, sensibiliseren en stimuleren van burgers om bij te dragen aan de energietransitie.

Samengevat

In het kader van zijn advies over de transitieprioriteiten Visie 2050 onderlijnt de SARC de dubbele - intrinsieke én instrumentele- waarde van de CJSM-sectoren die aldus talloze aanknopingspunten bieden voor de transversale toekomststrategie. De Raad acht het evident dat de meerwaarde van de CJSM-sectoren wordt erkend en benut, zowel binnen de respectieve transitieprioriteiten als vanuit transversaal perspectief.

De Raad beveelt aan om op duurzame en doordachte wijze gebruik te maken van het mobiliserend potentieel van de CJSM-sectoren. Zij bieden bijzondere hefboomen om mensen te informeren, te betrekken bij veranderingsprocessen en tot participatie aan nieuwe gedragsnormen te stimuleren.

De SARC wijst voorts op het potentieel van de CJSM-sectoren als ruimte voor innovatie en experiment. Dankzij de inherente zin voor verbeelding en creativiteit kunnen deze sectoren (mede)aanjagers zijn van nieuwe praktijken en modellen in de samenleving.

De intentie om een divers gremium van belanghebbenden te betrekken en daarbij verder te kijken dan de traditionele gesprekspartners wordt positief onthaald. De Raad vraagt daarnaast meer aandacht voor een goede afstemming tussen de transitieprioriteiten en bepleit tevens de koppeling met andere beleidstrajecten en visiedocumenten .

Aangaande de transitieprioriteit 'Industrie 4.0' adviseert de Raad om de CJSM-sectoren actief te betrekken vermits zij individuen vormen en verrijken en zo bijdragen tot het creëren van kennisprofielen met gevarieerde competenties en vaardigheden. Daarnaast zijn de sectoren zelf ook spelers in de transitie als toepassingsruimte voor technologische innovatie en kennisgedreven applicaties.

De SARC wijst op de openheid en de dispositie van de CJSM-sectoren om de concepten van de circulaire economie, die ze al grotendeels heeft geïntegreerd, verder te verankeren. Tevens kunnen zij een rol als vector van vernieuwing spelen ten aanzien van andere sectoren.

De Raad ziet een groot potentieel in een nauwe betrokkenheid van het beleidsdomein CJSM en de CJSM-sectoren bij de invulling en uitwerking van de toekomstvisie op leren en werken, onder meer op het vlak van informeel leren, de integratie van creatieve ideeën en praktijken en de balans tussen werken en leren enerzijds en vrije tijd anderzijds. Verder bepleit de SARC uitdrukkelijk een sterke verbinding van de CJSM-thema's met de transitieprioriteit 'Levenslang leren en de dynamische levensloopbaan'.

De SARC vraagt dat de mens centraal staat in de uittekening van de transitieprioriteit 'Slim wonen en leven'. Hij adviseert om het beleidsdomein CJSM en de CJSM-sectoren te betrekken in de uitwerking van de werven die de transitienota identificeert als hefboomen om de leefbaarheid van buurten te garanderen.

Ten aanzien van de toekomstvisie voor een vlotte en veilige mobiliteit adviseert de SARC om het belang van de CJSM-sectoren te expliciteren als drijvers van mobiliteit, zowel vanuit functioneel als recreatief oogpunt. Er zijn belangrijke verbanden te maken met ruimtegebruik, infrastructuur en duurzame energie-inzet.

In het kader van de beoogde energietransitie wijst de SARC op het mobiliserend potentieel van de CJSM-sectoren, dat naast de eigen initiatieven en inspanningen, ook een rol kan spelen bij het informeren, sensibiliseren en stimuleren van burgers.

Namens de Algemene Raad,

Luk Verschueren, voorzitter

Gaëtan Poelman, algemeen secretaris

Bijlage

Advies

Algemene Raad

12 september 2017

Advies over de startnota Transitieprioriteit 'Zorg en samenleven in 2050'

Op 21 juni ontving de SARC een adviesvraag van de heer Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. De SARC werd daarbij verzocht een advies te formuleren bij de startnota Transitieprioriteit 'Zorg en samenleven in 2050', waarmee een aanzet wordt gegeven voor de uitwerking van één van de transitieprioriteiten binnen de Visie 2050.

Op de vergadering van de Algemene Raad van 30 augustus 2017 gaf Bart Dierick, transitie manager voor het beleidsdomein CJSM, een toelichting bij de Visie 2050 evenals bij de totstandkoming en de inhoud van de startnota.

De Algemene Raad hield vervolgens een gedachtewisseling met het oog op de formulering van zijn advies. Het advies werd nadien via schriftelijke procedure afgewerkt.

Voorts zal de Algemene Raad zich tijdens een volgende vergadering nog buigen over de zes andere transitieprioriteiten en hun respectieve startnota's, met het oog op een advies op eigen initiatief over de linken tussen deze thema's en de CJSM-sectoren.

Situering

In uitvoering van het Regeerakkoord heeft de Vlaamse Regering een langetermijnstrategie voor Vlaanderen opgesteld. Verschillende beleidsdomeinen binnen de Vlaamse administratie werkten hiervoor samen, met als resultaat de nota 'Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen'. De Vlaamse Regering keurde deze visienota principieel goed op 18 september 2015. Met deze nota formuleerde de Vlaamse Regering haar ambitie om van Vlaanderen tegen 2050 een regio te maken:

- die sociaal, open, veerkrachtig en internationaal is,
- die welvaart en welzijn creëert op een innovatieve en duurzame manier,
- waarin iedereen meetelt.

Om de doelstellingen van Visie 2050 te laten slagen, werkt de Vlaamse Regering aan zeven transitieprioriteiten die de noodzakelijke veranderingen sneller moeten helpen realiseren. Deze worden uitgewerkt in de vorm van evenveel startnota's.

Het gaat meer bepaald om 'De sprong maken naar industrie 4.0', 'Vlaanderen Circulair', 'Levenslang leren en de dynamische levensloopbaan', 'Slim wonen en leven', 'Zorg en samenleven in 2050', 'Vlot en veilig mobiliteitssysteem' en 'Energietransitie'. In samenwerking met een brede waaier aan partners wil de Vlaamse Regering de komende jaren werk maken van structurele veranderingen binnen deze zeven thema's.

Aanvankelijk was er een transitieprioriteit “Werk maken van zorg en welzijn 4.0” gedefinieerd. De reikwijdte van de prioriteit, die zich haast exclusief op zorg en welzijn concentreerde, werd nadien uitgebreid met cultuur, jeugd, sport en media. Aldus werden, naast de minister van welzijn, volksgezondheid en gezin, ook de ministers van respectievelijk sport en van cultuur, media, jeugd en Brussel als trekkers aangeduid. De beleidsdomeinen WVG en CJSM hebben elk een transitie-manager aangeduid. Deze transitie-managers zullen in samenwerking met een ‘delivery unit’, die verbindingsambtenaren uit beide beleidsdomeinen verenigt, de transitie verder uitwerken.

Advies

1. Waardering voor de integratie van de CJSM-thema’s in de transitieprioriteit ‘Zorg en samenleven in 2050’

Zoals al vaker werd vastgesteld, blijkt de integratie van de CJSM-thema’s bij de formulering van grote transversale beleidsstrategieën (Vlaanderen in Actie, Europa 2020 Strategie, Sustainable Development Goals 2030) niet altijd evident. Ook in het kader van Visie 2050 was de aandacht en ruimte voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media niet van meet af aan een verworvenheid. Het stemt de SARC echter tevreden en hoopvol dat de startnota, na een uitbreiding van de focus van de transitieprioriteit, een solide basis biedt voor de integratie van de CJSM-thema’s. De Raad wenst hiervoor uitdrukkelijk zijn appreciatie uit te spreken.

In de voorliggende startnota is duidelijk een opening gemaakt en zijn, weliswaar nog vrij algemeen en abstract, aanknopingspunten voor de CJSM-sectoren verankerd die een vertrekpunt kunnen zijn voor de concrete integratie van Cultuur, Jeugd, Sport en Media in Visie 2050. Concepten als ‘sociale cohesie’, ‘vermaatschappelijking’, ‘reflecterende en duurzame samenleving’, maar ook de verwijzing naar de digitale transformatie zijn stuk voor stuk van groot belang voor de CJSM-sectoren. Deze aanknopingspunten zijn enerzijds voldoende breed om de reikwijdte van alle betrokken (sub)sectoren te omvatten en tegelijkertijd voldoende relevant om als basis te fungeren voor een meer concrete uitwerking in een volgende fase van het traject.

De SARC waardeert dat er binnen het Visie 2050-traject en meer bepaald binnen de transitieprioriteit ‘Zorg en samenleven in 2050’ bewust ruimte werd gemaakt voor de CJSM-thema’s. De aanknopingspunten in de startnota vormen een goede basis, maar vragen wel nog concrete uitwerking en invulling.

2. Methodologie en governance structuur

Naast de inhoudelijke bakens die de startnota uitzet, gaat er ook heel wat aandacht naar de werkwijze en de governance structuur die opgezet worden voor de transitieprioriteit. De SARC apprecieert de nadruk die wordt gelegd op het belang van de dialoog met een brede waaier aan interne en externe stakeholders. De organisatie van dergelijke participatie- en inspraaktrajecten vergt heel wat tijd en middelen, maar is een belangrijke voorwaarde om tot een breed gedragen en doorvoede visie en implementatievoorstellen te komen.

De Raad onderschrijft het voorstel om ook externe en vernieuwende inzichten in te schakelen door, naast de gebruikelijke (inter)sectorale spelers en andere belanghebbenden, ook ‘buitenstaanders’ te betrekken. Dit sluit aan bij de ambitie om ‘out of the box’ en innoverend te denken en kan enkel toegejuicht worden.

Het is eveneens positief te kunnen vaststellen dat de startnota uitdrukkelijk de koppeling wil maken met andere visiedocumenten, beleidsplannen en -processen. Het zou ronduit inefficiënt zijn om een langetermijnstrategie te definiëren wars van andere bestaande of in ontwikkeling zijnde trajecten, maar het gebeurt helaas al te vaak.

De SARC staat positief ten aanzien van het voorstel om een zeer divers gremium van belanghebbenden te betrekken en daarbij verder te kijken dan de traditionele gesprekspartners. Ook de koppeling met andere trajecten en visiedocumenten kan enkel toegejuicht worden.

3. De intrinsieke waarde versus de instrumentele waarde van de CJSM-sectoren

Wanneer de betekenis en de plek van cultuur, volgens de brede sociologische definitie, ter sprake komen, gebeurt het vaak dat er een ogenschijnlijke spanning tussen de intrinsieke waarde van cultuur en haar instrumentele waarde lijkt te ontstaan. In het kader van een langetermijnstrategie zoals Visie 2050 laat die spanning zich eveneens voelen.

Om het belang van de CJSM-thema's voor de maatschappij, vandaag én in de toekomst, te duiden, wordt vaak verwezen naar de effecten en de meerwaarde die zij genereren binnen en ten aanzien van andere domeinen. Hoe omvangrijk en divers deze bijdrage ook mag zijn, er mag nooit voorbijgegaan worden aan de intrinsieke waarde van de CJSM-sectoren. Een evenwichtige benadering is daarom noodzakelijk.

De SARC wenst uitdrukkelijk de dubbele aard van cultuur, opnieuw in de brede sociologische betekenis, te onderlijnen.

Het is van belang de intrinsieke waarde te erkennen van de kunsten en het erfgoed, van het sociaal-cultureel en het jeugdwerk, van de media en van sport als betekenisdragers en -brengers in onze maatschappij. Louter omwille van deze intrinsieke waarde vormen zij onmisbare schakels in de constructie van een toekomstvisie. Zij zijn zingevers die individuen evenals ganse gemeenschappen inspireren, motiveren en zuurstof geven.

Daarnaast kan ook onmogelijk voorbijgegaan worden aan de meerwaarde die de CJSM-sectoren betekenen voor talloze andere domeinen zoals bv. op het vlak van tewerkstelling, innovatie, ondernemerschap, sociale cohesie en maatschappelijke integratie, lichamelijke en psychische gezondheid, enz.

In lijn met het bewaken van een goed evenwicht tussen deze benaderingen, is het tevens essentieel om het eigenaarschap van de CJSM-thema's vast te houden. Uiteraard niet vanuit een negatieve of defensieve houding, maar wel om te vermijden dat de instrumentele benadering de bovenhand krijgt. Het doel is een constructieve uitgestoken hand naar andere sectoren en domeinen te reiken, maar het kan niet dat CJSM-thema's of sectoren zouden worden opgeëist omwille van of gereduceerd tot hun instrumentele waarde.

De SARC bepleit een tweeledige benadering van de waarde van de CJSM-sectoren voor de samenleving, nu én in 2050. De balans tussen de intrinsieke waarde en de instrumentale waarde moet in evenwicht zijn.

4. Belang van het vrij initiatief en het out of the box-denken

Voor de CJSM-sectoren is het vrij initiatief van uitzonderlijk belang. De rijkdom van ons cultureel veld, van het sociaal-cultureel en jeugdwerk, van het medialandschap en van de sportsector zou ondenkbaar zijn zonder het vrij initiatief dat aan individuen en groepen de ruimte laat om zich te verenigen, om nieuwe inhoud en werkvormen te exploreren en om eigen ambities en dromen na te jagen. De kracht van de 'bottom up'-beweging is bijzonder kenmerkend voor de CJSM-sectoren. Innovatie en ondernemerschap, in een veel bredere dan de louter economische betekenis, maakt deel uit van hun DNA.

Ten aanzien van bepaalde andere domeinen, zoals infrastructuur of mobiliteit, hebben de CJSM-sectoren het voordeel dat zij met minder fysieke of infrastructurele premisses aan de start van de denkoefening komen. Een toekomststrategie moet oog hebben voor die ruimte en die vrijheid, ze volop benutten en out of the box durven denken, los van bestaande modellen en gebruiken.

Aan de verschillende overheidsniveaus komt een faciliterende, omkaderende en ondersteunende rol toe, met respect voor de voornoemde vrijheid van de sectoren. Zo kunnen de overheden voorzien in de nodige infrastructuren en andere voorzieningen waarbinnen de dynamiek en initiatieven van de sectoren nog beter tot ontplooiing kunnen komen. Deze voorzieningen worden in overleg met de gebruikers uitgetekend om een optimale afstemming met de noden en verwachtingen te verzekeren.

De SARC vraagt dat er bij de uitwerking van de transitieprioriteit rekening wordt gehouden met de eigen kracht en dynamiek van de CJSM-sectoren en dat er voldoende ruimte en vertrouwen wordt gegeven aan het vrij initiatief van de sectoren, waarbij de overheden een ondersteunende en faciliterende rol opnemen.

5. CJSM-sectoren concreet zichtbaar maken in de transitieprioriteit

Zoals hierboven reeds gesteld, stemt het positief dat er een aantal aanknopingspunten voor de CJSM-sectoren zijn meegenomen in de startnota, maar uiteraard hangt alles af van de vertaling naar concrete toekomstbeelden en -plannen in de verdere uitwerking van de transitieprioriteit. In de huidige tekst wordt beperkt verwezen naar enkele (sub)sectoren, maar media komt bijvoorbeeld nog niet aan bod. Nochtans speelt ook deze sector een belangrijke rol op het vlak van betekenisgeving en -overdracht (bijvoorbeeld via de creatie van audiovisuele producties), maar evengoed wanneer het gaat over de toepassing van nieuwe technologieën of digitale media die de creatie, distributie en participatie van en aan cultuur- en sportactiviteiten compleet hertekenen, of een meerwaarde kunnen betekenen voor mensen met een (fysieke of mentale) beperking, ouderen, zieken,

Een belangrijke uitdaging voor de uitwerking van de transitieprioriteit zal zich situeren in het zichtbaar maken van de diverse CJSM-sectoren door concrete toekomstbeelden te formuleren die aangeven welke (beleids)initiatieven kunnen genomen of gefaciliteerd worden om te evolueren naar het vooropgestelde toekomstbeeld.

De SARC vraagt om de respectieve CJSM-sectoren voldoende zichtbaar in de transitieprioriteit mee te nemen. De startnota blijft momenteel nog vrij vaag en bepaalde sectoren, zoals media, komen nu (nog) niet aan bod.

6. De transitieprioriteit en startnota in relatie tot het gehele Visie 2050-traject

De startnota verwijst naar de 6 andere transitieprioriteiten en formuleert enkele concrete aanknopingspunten om bruggen te slaan vanuit 'Zorg en samenleven in 2050' naar de andere thema's. Bovendien is de governance structuur van het hele Visie 2050-traject opgezet vanuit de betrachtning om maximaal verbanden en synergie te creëren.

Toch moet er in deze fase van het traject vastgesteld worden dat de koppelingen tussen de verschillende transitieprioriteiten nog onvoldoende zijn uitgewerkt. Het is haast onbegrijpelijk dat er vanuit de transitieprioriteit 'Levenslang leren en de dynamische levensloopbaan' geen contact werd gezocht terwijl er in de betreffende startnota wel meermaals naar de CJSM-thema's wordt verwezen.

De SARC zal zich in een volgende fase nog buigen over de 6 andere startnota's, maar wenst in dit advies reeds te benadrukken dat er absoluut nood is aan een nauwere inhoudelijke samenwerking en uitwisseling tussen de verschillende transitieprioriteiten. Een sterkere dialoog en nauwere verwevenheid zullen enkel de kwaliteit van de langetermijnstrategie in haar totaliteit ten goede komen.

De SARC bepleit uitdrukkelijk de nood aan meer inhoudelijke samenwerking en uitwisseling tussen de transitieprioriteiten. Het is bijzonder betreurenswaardig dat er nu geen enkele brug wordt geslagen met de transitieprioriteit voor onderwijs en vorming.

Samengevat

In de nota 'Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen' formuleerde de Vlaamse Regering haar toekomstambities. Om de doelstellingen van Visie 2050 te laten slagen, werkt de Vlaamse Regering aan zeven transitieprioriteiten, uitgewerkt in de vorm startnota's. De SARC formuleert dit advies bij de startnota Transitieprioriteit 'Zorg en samenleven in 2050'.

De SARC waardeert dat er binnen het Visie 2050-traject en meer bepaald binnen de transitieprioriteit 'Zorg en samenleven in 2050' bewust ruimte werd gemaakt voor de CJSM-thema's. De aanknopingspunten in de startnota vormen een goede basis, maar vragen wel nog concrete uitwerking en invulling.

Het voorstel om een zeer divers groep van belanghebbenden te betrekken en daarbij verder te kijken dan de traditionele gesprekspartners, vindt de SARC positief. Ook de koppeling met andere trajecten en visiedocumenten kan enkel toegejuicht worden.

Om het belang van de CJSM-thema's voor de maatschappij, vandaag én in de toekomst, te duiden, wordt vaak verwezen naar de effecten en de meerwaarde die zij generen binnen en ten aanzien van andere domeinen. Hoe omvangrijk en divers deze bijdrage ook mag zijn, er mag nooit voorbijgegaan worden aan de intrinsieke waarde van de CJSM-sectoren. Een evenwichtige benadering is daarom noodzakelijk. Daartoe is het essentieel dat het eigenaarschap van de CJSM-thema's wordt vastgehouden en vandaaruit een constructieve hand wordt uitgestoken naar andere sectoren en domeinen.

De SARC vraagt eveneens dat er bij de uitwerking van de transitieprioriteit rekening wordt gehouden met de eigen kracht en dynamiek van de CJSM-sectoren en dat er voldoende ruimte en vertrouwen wordt gegeven aan het vrij initiatief van de sectoren, waarbij de overheden een ondersteunende en faciliterende rol opnemen.

De respectieve CJSM-sectoren moeten ook voldoende zichtbaar in de transitieprioriteit meegenomen worden. De startnota blijft momenteel nog vrij vaag en bepaalde sectoren, zoals media, komen nu (nog) niet aan bod.

De SARC bepleit tot slot uitdrukkelijk de nood aan meer inhoudelijke samenwerking en uitwisseling tussen de transitieprioriteiten. Het is bijzonder betreurenswaardig dat er nu geen enkele brug wordt geslagen met de transitieprioriteit voor onderwijs en vorming.